

Secțiunea II /Section II

Personalitatea în vizorul psihologiei:realități și perspective

CZU 159.922.8: 316.624

RELAȚIA DINTRE TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE ȘI COMPORTAMENTUL DEVIANT LA ADOLESCENȚI

Roman BABĂRĂ, psiholog,

Centrul de plasament temporar al copiilor în situație de risc

„Drumul spre casă” din Bălți,

Luminița SECRIERU, dr. conf. univ.,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *In this article we will analyze several factors that generate the phenomenon of deviant behavior, but especially psychological factors such as neuroticism and extraversion. Inevitable environmental factors contribute significantly to the crystallization of various forms of deviant behavior, but as we will show these factors are internalized by the individual and act through psychological structures.*

If maladaptive behaviors are not corrected, they strengthen and can evolve into antisocial or antisocial behavior. Thus, knowing the individual and social causes and meanings of deviant behavior, contributes significantly to the identification of operational ways to prevent and combat the phenomenon of deviance.

Keywords: *deviant behavior, personality traits, neuroticism, extraversion, teenagers, norm, aggressivity.*

Comportamentul deviant ca și celelate fenomene abordate în psihologie, se supune principiului determinismului. Apariția atitudinilor de inadaptare și stabilizarea lor la nivelul comportamentului semnifică instalarea comportamentului deviant.¹³ Este necesar să menționăm că mult contează gradul de inadaptare a acestor atitudini, or cu cât gradul lor este mai mare, cu atât mai mult individul va devia de la normele colectivității din care el face parte.

Comportamentul deviant - este un comportament stabil a personalității, care se abate de la normele sociale deosebit de importante, care aduce prejudicii reale societății sau personalității, însoțit de inadaptarea socială.¹⁴ Devianța comportamentală reprezintă un fenomen social complex, care are o istorie la fel de îndelungată ca și cea a formelor de conviețuire socială. De-a lungul conviețuirii sociale formele de manifestare a comportamentului deviant au evoluat o dată cu normele sociale, în funcție de semnificația acordată de indivizi normativității. Astfel, abordând comportamentul deviant este necesar să ținem cont de relativitatea devianței. Unul și același act poate fi perceput ca dezirabil într-o societate, și ca patologie socială în altă societate.¹⁵ De aici rezultă că criteriile de apreciere a comportamentului deviant sunt relative pentru fiecare colectivitate și ele nu pot fi analizate sau apreciate detașate de ea.

Dezbaterile privind cauzele generale și motivele particulare ale comportamentului agresiv (formă de comportament deviant) demonstrează prezența multiplelor aspecte antrenate în declanșarea și menținerea acestuia. Cauzele comportamentului agresiv sunt multiple și complexe, însă la fel de evident este că propunând orice soluții privind fenomenul în cauză este necesară luarea în considerare a tuturor factorilor.¹⁶ Însă există o particularitate a agresivității care este prezentă mereu. Așa sau altfel, la baza oricărei agresivități se află un conflict - conștientizat sau inconștient, fugitiv sau îndelungat, promovat cu dorință sau involuntar acceptat.¹⁷ Din acest conflict reiese o nemulțumire pronunțată sau slabă, de lungă sau de scurtă durată față de condițiile mediului ambiant, semenii sau propria personalitate.

Statistica alarmantă a cazurilor de maltratare a soțiilor de către soți și de tratare severă a copiilor,

¹³ Albu E. Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie. București: ARAMIS, 2002, p.19

¹⁴ Азарова Л. А., Сятковский В. А. Психология девиантного поведения. Минск: ГИУСТ БГУ, 2009, с.32

¹⁵ Кравченко А. И., Анурин В. Ф. Социология. Санкт-Петербург: Питер, 2011, с.241

¹⁶ Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000, с. 367

¹⁷ Сельченко К. В., Психология человеческой агрессивности. Минск: ХАРВЕСТ, 1999, с. 4

demonstrează că violența în familie a devenit la fel de obișnuită, precum violența în străzile orașelor.¹⁸ Creșterea agresivității fizice indică asupra schimbării atitudinii majorității față de acest fenomen. La etapa actuală aplicarea violenței în situații care pot fi soluționate fără apelul la forța fizică contribuie la interpretarea actelor agresive drept normale și firești. Tolerarea agresivității fizice rezultă din schimbările intervenite în percepția acestui fenomen de marea majoritate. Un rol hotărâtor în apariția acestor schimbări revine mass-mediei. Desenele animate prezintă o mare diversitate și cantitate de acte agresive, iar emisiunile TV pentru adulți arată toate modalitățile posibile de agresare a persoanei de către persoană. Sunt cazuri când criminali autentici au utilizat tehnici de comitere a infracțiunii vizionate la televizor. După părerea noastră furnizarea modelelor de acte agresive inevitabil cauzează creșterea statisticii cu privire la agresivitatea fizică.

Relațiile interpersonale contemporane sunt pronunțat marcate de agresivitatea verbală. Un rol deosebit în apariția acestui fapt îl are mass-media, care constituie o sferă de generare a agresivității verbale. Folosirea activă a jargourilor, vulgarizarea vocabularului și scăderea culturii comunicării sunt trăsături definitorii a sferei comunicaționale de azi. Multe cuvinte din limbajul contemporan, zece ani în urmă socotite „netipărite”, astăzi sunt folosite pe larg și sunt percepute de grupele sociale largi drept normă a comunicării.¹⁹ Factorii evidențiați măresc dificultățile de relaționare între oameni.

Adolescența este vârsta în care are loc cristalizarea trăsăturilor caracteriale ale individului. Perturbarea formării caracterului, care are loc preponderent în această vârstă este însoțită de diverse reacții caracterologice negative, care deseori cu mult depășesc limitele normelor ducând la diverse forme de comportament asocial.²⁰

Agresivitatea (atât fizică cât și verbală) este un fenomen nociv pentru dezvoltarea armonioasă a individului. Adolescenții care în vederea circumstanțelor sociale au devenit victime ale agresivității întâmpină dificultăți mai mult sau mai puțin pronunțate în socializare și învățare. Iar la adolescenții-agresori aceste forme de comportament deviant pot să se consolideze, prezentând astfel riscul instalării unui comportament delinvent. Analiza psihologică contribuie la înțelegerea mai detaliată a actelor deviante, deoarece ele mereu au un comportament individualizat. Deși forma de manifestare poate fi similară, mecanismele și trăsăturile psihologice care au generat devianța sunt diferite. Actul deviant poartă de fiecare dată pecetea psihologică a personalității autorului lui.²¹ Negarea particularităților psihologice în evaluarea devianței este o greșeală. Această analiză trebuie extinsă asupra tuturor comportamentelor și nivelelor de organizare a personalității (motive, nevoi, aspirații, particularități temperamentale etc.)²²

Frecvent actele deviante sunt rezultatul unor trăsături de personalitate stabile și întărite de ambianța socială. Adolescenții devianți manifestă agresivitate ridicată și o atitudine formală sau de opoziție față de norme.²³ De regulă aceste manifestări comportamentale au un caracter cumulativ, gradul lor de intensitate crescând pe măsura ce ei nu întâmpină obsacole externe.

Extraversiunea reprezintă o trăsătură de personalitate constantă, ea se manifestă începând cu etapele ontogenetice timpurii. Așadar, riscurile însoțite de autocontrol slab, impulsivitate și ignorarea normelor sociale sunt prezente pe parcursul întregii vieți. Însă, aceste riscuri sunt mai pronunțate în adolescență, atunci când are loc maturizarea biologică a individului însoțită de un șir de modificări fiziologice. Adolescenții extravertiți pot manifesta agresivitate verbală și fizică într-o formă mai activă în comparație cu introverții. Astfel, adolescenții extravertiți sunt mai predispuși spre acte deviante în general și spre agresivitate fizică și verbală în special.

Această trăsătură de personalitate - extraversiunea, nu presupune angajarea în acte deviante în mod obligatoriu, ci creează predispoziția spre angajare în vederea derivatelor acestei trăsături. Însă riscul de manifestare a comportamentului deviant la extravertiți crește considerabil atunci când extraversiunea este combinată cu neurotismul.

Neurotismul - descrie însușirea ce caracterizează omul din punctul de vedere al stabilității emoționale, la unul din polii căreia se află persoanele foarte stabile, adaptative, iar la celălalt pol se află persoanele extrem

¹⁸ Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000, с. 366

¹⁹ Жельвис аруд. Якимова Н. С. Вербальная агрессия как актуальный феномен современного общества. В: Вестник Кемеровского государственного университета. 2011, nr. 1, p. 185

²⁰ Щепетов В. В. Девиантное поведение подростков: причины и способы преодоления. В: Классный руководитель. 2008, nr. 3, p. 46

²¹ Ibidem p. 19

²² Ibidem p. 38

²³ Качанова О. Б. Роль семьи и личностных особенностей подростков в генезисе девиантного поведения. В: Научно-теоретический журнал «Ученые записки». 2010, nr. 5, p. 34

de nestabile, neurotice și nonadaptative.²⁴

Neurotismul nu presupune prezența nevrozei, manifestările neurotismului pot fi prezente și la oamenii sănătoși psihic. Gradul ridicat de neurotism presupune o stare limitrofă între normă și dereglare psihică. Însă, persoanele cu grad ridicat de neurotism se caracterizează prin instabilitate emoțională, furie, impulsivitate, anxietate și iritabilitate. Aceste derivate ale neurotismului ridicat implică dificultăți majore în socializare. Trăirile negative ale acestor persoane provoacă manifestări comportamentale neadecvate (care nu corespund contextului) și nonadaptative (nu ajută la soluționarea problemelor). La fel, neurotismul ridicat implică manifestarea slabă a înțelegerii de sine și a conștientizării rolului propriei personalități în situațiile dificile ale vieții.²⁵

Așadar extraversiunea în combinație cu neurotismul ridicat favorizează instaurarea formelor deviate de comportament (în general) și manifestarea agresivității fizice și verbale (în special). Separat aceste trăsături de personalitate reprezintă un anumit risc în acest sens, însă atunci când extraversiunea și neurotismul ridicat sunt prezente în cadrul unui individ - riscul crește considerabil. Accentuează acest risc particularitățile adolescente însoțite de modificări fiziologice și psihologice substanțiale. Adolescența sau „perioada de criză” include un șir de riscuri, dat fiind faptul că individul cu o structură psihică în proces de formare este nevoit să se integreze activ în viața socială. Extraversiunea și neurotismul ridicat creează impedimente în acest sens, adolescentul în vederea trăsăturilor respective de personalitate fiind capabil să se angajeze în acte deviate.

Scopul acestui studiu a fost identificarea corelației dintre trăsăturile de personalitate și comportamentul deviant la adolescenți. Eșantionul cercetării a fost constituit din 21 de adolescenți cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani din Centrul de Plasament Temporar al copiilor în situație de risc “Drumul spre casă” din municipiul Bălți. Adolescenții au fost supuși unei testări inițiale pentru a determina extraversiunea/introversiunea și neurotismul și pentru a evalua gradul de manifestare a agresivității fizice și verbale. Pentru determinarea extraversiunii/introversiunii și a neurotismului a fost aplicat Chestionarul EPI. Pentru evaluarea gradului de manifestare a agresivității fizice și verbale, a fost selectat chestionarul Л. Г. Почебут.

În urma aplicării instrumentelor de determinare a extraversiunii/introversiunii și neurotismului și de evaluare a gradului de agresivitate fizică și verbală, s-a observat că adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism sunt mai predispuși să manifeste agresivitate fizică și verbală în comparație cu adolescenții extravertiți cu neurotism scăzut, introvertiți cu neurotism ridicat și introvertiți cu neurotism scăzut. Rezultatele obținute au fost sistematizate în figurile următoare.

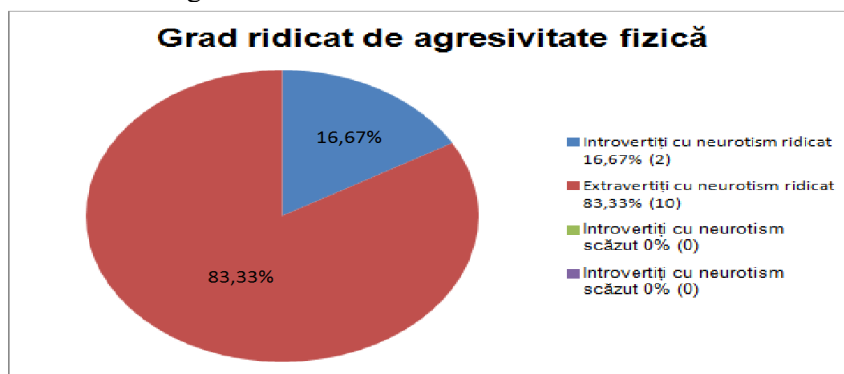

Fig. 1 Distribuția în % a adolescenților extravertiți și introvertiți cu diferite graduri de neurotism care au obținut valori ridicate la scala agresivității fizice

²⁴ Platon C. Introducere în psihodiagnostic. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2007, p. 85

²⁵ Ковтун Л. О. Личностные особенности подростков, склонных к девиантному и делинквентному поведению. 2012, nr. 1, p. 86

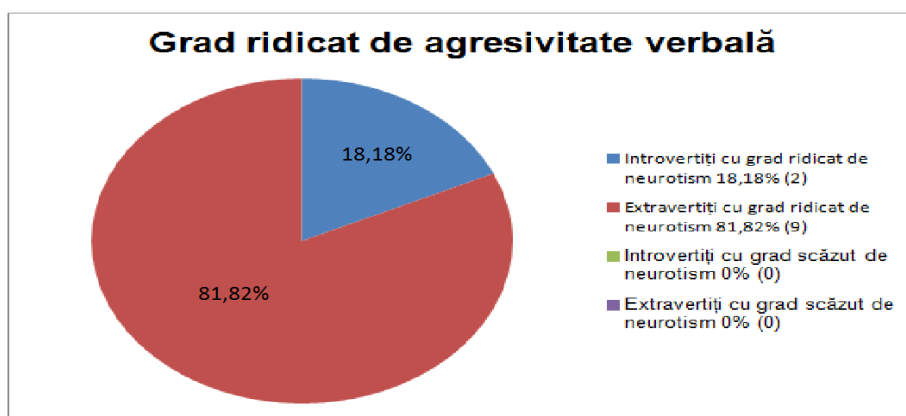

Fig. 2 Distribuția în % a adolescenților extravertiți și introvertiți cu diferite graduri de neurotism care au obținut valori ridicate la scala agresivității verbale

Astfel, putem observa că ponderea mai mare cu privire la gradul ridicat de agresivitate atât fizică, cât și verbală o au adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism. Însă putem vedea un procent anumit de adolescenți introvertiți cu grad ridicat de neurotism care la fel au obținut valori înalte în acest sens. În ceea ce ține de adolescenții extravertiți și introvertiți cu grad scăzut de neurotism, observăm că gradul lor de agresivitate atât fizică, cât și verbală nu este ridicat. Putem deduce ideea că în manifestarea agresivității verbale și fizice neurotismul ridicat este o trăsătură mai semnificativă în raport cu extraversiunea/introversiunea.

La fel putem menționa că majoritatea adolescenților extravertiți cu grad ridicat de neurotism, care au obținut valori înalte la scala agresivității fizice, au obținut valori înalte și la scala agresivității verbale. De aici rezultă prezența unei legături între agresivitatea fizică și verbală. Așadar adolescenții care manifestă agresivitate fizică în majoritatea sa manifestă și agresivitate verbală.

Am analizat apoi rezultatele obținute de adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism. Rezultatele obținute au fost sistematizate în tabelele 1 și 2.

Tabelul nr.1: Rezultatele obținute de adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism la evaluarea agresivității fizice în %

Grad de agresivitate fizică	Nr. adolescenților extravertiți cu grad înalt de neurotism	Procente
Scăzut	1	8,33%
Mediu	1	8,33%
Ridicat	10	83,33%

Tabelul nr.2: Rezultatele obținute de adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism la evaluarea agresivității verbale în %.

Grad de agresivitate verbală	Nr. adolescenților extravertiți cu grad înalt de neurotism	Procente
Scăzut	1	8,33%
Mediu	2	16,67%
Ridicat	9	75%

Datele prezentate în tabelul 1 și 2 ne arată că cea mai mare pondere o au adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism care se caracterizează prin grad înalt de agresivitate atât fizică, cât și verbală - 83,33% și respectiv 75%.

Remarcăm faptul că adolescenții care au grad ridicat de agresivitate atât fizică, cât și verbală, manifestă mai multe forme de comportament inadaptabile decât adolescenții cu grad mediu și jos de agresivitate fizică și verbală. Astfel adolescenții extravertiți cu grad ridicat de neurotism într-o măsură mai mare recurg la violență fizică (palmuirea, împingerea, lovirea, bătaia), folosesc expresii verbale destructive (critica capacităților, critica faptelor biografice, critica aspectului exterior, blestemul, luarea în derâdere, amenințarea, înjurarea).

Deși extraversiunea și gradul ridicat de neurotism nu reprezintă cauzele agresivității fizice și verbale, în urma rezultatelor obținute, observăm că relația între trăsăturile de personalitate (extraversiune și grad ridicat

de neurotism) și comportamentul deviant (agresivitate fizică și verbală) la adolescenți este evidentă. Așadar, sursa agresivității rămâne a fi un subiect deschis pentru comunitatea științifică, însă adolescenții extravertiți cu grad înalt de neurotism sunt mai predispuși să manifeste agresivitate fizică și verbală.

Referințe bibliografice:

1. ALBU, Emilia. Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie. București: ARAMIS, 2002. 128 p. ISBN 973-85940-4-9
2. PLATON, Carolina. Introducere în psihodiagnostic. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p. ISBN 978-9975-70-134-1
3. АЗАРОВА, Л. А., СЯТКОВСКИЙ, В. А. Психология девиантного поведения. Минск: ГИУСТ БГУ, 2009. 164 с. ISBN 978-985-6739-88-3
4. КАЧАНОВА, О. Б. Роль семьи и личностных особенностей подростков в генезисе девиантного поведения. В: Научно-теоретический журнал «Ученые записки». 2010, nr. 5, pp. 33-38
5. КОВТУН, Л. О. Личностные особенности подростков, склонных к девиантному и делинквентному поведению. 2012, nr. 1, pp. 81-89
6. КРАВЧЕНКО, А. И., АНУРИН, В. Ф. Социология. Санкт-Петербург: Питер, 2011. 432 с. ISBN 978-5-88782-167-2
7. ПАЙНС, Эйала, МАСЛАЧ, Кристина. Практикум по социальной психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 528 с. ISBN 5-8046-0101-6
8. СЕЛЬЧЕНОК, К. В. Психология человеческой агрессивности: Хрестоматия. Минск: Харвест, 1999. 656 с. ISBN 985-433-514-3
9. ЩЕПЕТОВ, В. В. Девиантное поведение подростков: причины и способы преодоления. В: Классный руководитель. 2008, nr. 3, pp. 43-50
10. ЯКИМОВА, Н. С. Вербальная агрессия как актуальный феномен современного общества. В: Вестник Кемеровского государственного университета. 2011, nr. 1, p. 184-187